

Pensija Latvijā

Materiāls vieglajā valodā

Naudas skola
LATVIJAS BANKA

Vārdnīca

Akcijas ir uzņēmumu daļas,
kas ļauj to īpašniekiem saņemt daļu no uzņēmuma peļņas.

Bruto darba alga ir alga pirms nodokļu nomaksas.
Reizēm to sauc par darba algu "uz papīra".

Finanšu tirgus ir starptautisks tirgus,
kurā pērk un pārdod dažādus vērtspapīrus.
Piemēram, akcijas un obligācijas.

Kalendārais gads sākas ar janvāri un beidzas ar decembri.

Komisijas maksa ir samaksa par darbu.

Notārs ir valsts apstiprināts jurists,
kurš palīdz cilvēkiem kārtot svarīgu darījumu dokumentus.

Mantinieki ir tie,
kas pēc cilvēka nāves saņem viņa īpašumu un dzīves laikā sakrāto.
Piemēram, dēls pēc tēva nāves saņem viņa dzīvokli un sakrāto naudu.

Obligācijas ir naudas aizdevums uz noteiktu laiku.
Pēc noteiktā laika cilvēks atgūst aizdoto naudu un iegūst arī peļņu.
Piemēram, pēc gada vai pēc 3 gadiem.

Pārvaldnieks ir banka vai ieguldījumu sabiedrība,
kas pārvalda pensiju plānus.

Pensiju plāns ir kā grozs,
kurā ir dažādas akcijas un obligācijas.

Peļņa ir papildu nauda,
ko var nopelnīt papildu pirkumā iztērētai naudai.

Latvijā visi cilvēki vecumdienās saņem pensiju.

Mūsu valstī ir stabila pensiju sistēma.

Pensija sakrājas cilvēka darba dzīves laikā.

Pensiju var sakrāt dažādos veidos.

Tāpēc Latvijā ir 3 pensiju līmeņi.

Pensiju 1. un 2. līmenī nauda sakrājas no samaksātajiem nodokļiem.

Pensiju 3. līmenī cilvēks pats var sakrāt papildu naudu pensijai.

Viņš pats izvēlas,

cik daudz naudas katru mēnesi var iemaksāt savai pensijai nākotnē.

Katram cilvēkam ir tiesības zināt,

- kā veidojas viņa pensija,
- kā viņš var ietekmēt savas pensijas lielumu.

**Šajā bukletā pastāstīsim svarīgāko
par katru pensiju līmeni.**

Pensiju 1. līmenis

Pensiju 1. līmeni katram strādājošam cilvēkam nodrošina valsts.

Šī pensija veidojas no katra strādājoša cilvēka samaksātajiem nodokļiem.

Pensiju 1. līmenī katru mēnesi ieskaita 15 % no cilvēka **bruto darba algas**.

Bruto darba alga ir alga pirms nodokļu nomaksas.

Reizēm to sauc par darba algu "uz papīra".

Katra cilvēka pensijas lielumu aprēķina un izmaksā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra.

Saīsināti to sauc VSAA.

Savas nākotnes pensijas lielumu šobrīd var apskatīties interneta mājaslapā www.latvija.lv.

E-pakalpojumu sadaļā jāmeklē pakalpojums "Informācija par prognozējamo vecuma pensijas apmēru".

Šo informāciju var uzzināt arī jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā.

Pensiju 2. līmenis

Kā cilvēki piedalās pensiju 2. līmeņa veidošanā?

- Šajā līmenī noteikti jāpiedalās cilvēkiem, kuri dzimuši pēc 1971. gada 1. jūlija.

Piedalīties sāk katrs strādājošs cilvēks no 15 gadu vecuma.

- Brīvprātīgi var piedalīties cilvēki, kuri dzimuši laikā no 1951. gada 2. jūlija līdz 1971. gada 1. jūlijam.

Katrs pensiju 2. līmeņa dalībnieks pats var izvēlēties:

- pārvaldnieku savam pensiju 2. līmenim,
- ieguldījumu plānu,
- kā saņemt savu pensiju 2. līmenī sakrāto naudu pensijas vecumā,
- vai kāds var mantot pensiju 2. līmenī sakrāto naudu pēc cilvēka nāves.

Pensiju 2. līmenī katru mēnesi ieskaita 5 % no cilvēka bruto darba algas.

Šī nauda nekrājas bankā kā pensiju 1. līmenī.

Pensiju 2. līmenī pensiju pārvaldnieki naudu iegulda finanšu tirgū, lai pelnītu lielāku nākotnes pensiju.

Finanšu tirgus ir starptautisks tirgus, kurā pērk un pārdod dažādus vērtspapīrus.

Piemēram, **akcijas** un **obligācijas**.

Akcijas ir uzņēmumu daļas, kas ļauj to īpašniekiem saņemt daļu no uzņēmuma peļņas.

Peļņa ir papildu nauda, ko var nopelnīt papildu pirkumā iztērētai naudai.

Obligācijas ir naudas aizdevums valstij vai uzņēmumam uz noteiktu laiku.

Pēc noteiktā laika cilvēks saņem atpakaļ aizdoto naudu un iegūst arī **peļņu**.

Pārvaldnieks

Katra cilvēka pensiju 2. līmenim ir vajadzīgs **pārvaldnieks**.

Pārvaldnieks ir ieguldījumu sabiedrība.

Latvijā ir 8 naudas pārvaldnieki.

Ikviens var izvēlēties sev citu pensiju 2. līmeņa pārvaldnieku.

Savas pensijas pārvaldnieku var mainīt **1 reizi gadā**.

Informāciju par savu pensiju 2. līmeņa pārvaldnieku var atrast mājaslapā www.latvija.gov.lv.

E-pakalpojumu sadaļā jāmeklē pakalpojums "Informācija par valsts fondēto pensiju dalībnieka reģistrāciju un ieguldījuma plāna izvēli".

Šo informāciju var uzzināt arī jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā.

Ieguldījumu plāni

Cilvēka izvēlētais pensiju 2. līmeņa pārvaldnieks iegulda naudu finanšu tirgos.

Finanšu tirgos naudu var nopelnīt un arī pazaudēt.

Var būt drošāki ieguldījumi ar mazāku peļņu.

Citi ieguldījumi var ļaut nopelnīt vairāk, taču reizēm var naudu arī pazaudēt.

Pārvaldnieks piedāvā izvēlēties katram izdevīgākos veidus naudas pelnīšanai.

Tos sauc par ieguldījumu plāniem.

Var izvēlēties ieguldīt naudu:

- dažādu uzņēmumu akcijās un vērtspapīros,
- ar lielu, vidēju vai mazu risku naudu zaudēt vai nopelnīt,
- noteiktas valsts un pasaules daļas uzņēmumos.

Par naudas pārvaldīšanu cilvēki pārvaldniekam maksā **komisijas maksu**.

Komisijas maksa ir samaksa par darbu.

Komisijas maksa dažādiem ieguldījumu plāniem atšķiras.

Katrs cilvēks var mainīt ieguldījuma plānu pie sava pārvaldnieka 2 reizes **kalendārajā gadā**.

Kalendārais gads sākas ar janvāri un beidzas ar decembri.

Kā atrast sev izdevīgu ieguldījumu plānu?

Viens un tas pats ieguldījumu plāns dažādos laikos var darboties atšķirīgi.

Piemēram, vienā gadā tas nopelna papildu naudu.

Citā gadā tas pats ieguldījumu plāns zaudē naudu.

Tāpēc ir svarīgi salīdzināt dažādus ieguldījumu plānu rezultātus vienādā laika posmā.

Tie ir vismaz 5 – 7 gadi.

Mājaslapā www.manapensija.lv var salīdzināt:

- dažādus pensijas pārvaldniekus,
- kā darbojas dažādu ieguldījumu plāni.

Ieguldījumu plānu veidi

Viens un tas pats ieguldījumu plāns dažādos laikos var darboties atšķirīgi.

Tie var būt:

- augsta riska plāni,
- vidēja riska plāni,
- zema riska plāni.

Dažādos vecumos izdevīgi ir atšķirīgi ieguldījumu plāni.

Ir svarīgi izvēlēties savam vecumam labāko ieguldījumu plānu.

1. Līdz pensijai ir vairāk nekā 20 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties augsta riska ieguldījumu plānus.

Augsta riska plānos pensiju pārvaldnieks par lielāko daļu naudas pērk akcijas.

Īsā laikā šādos plānos peļņa var būt ļoti mainīga.

Augsta riska plānos peļņa par nopirktajām akcijām dažos brīžos ir liela, dažos brīžos peļņas nav.

Savukārt 20 gados šādi plāni ļauj nopelnīt visvairāk papildu naudas pensijai.

2. Līdz pensijai ir vairāk nekā 10 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties vidēja riska ieguldījuma plānus.

Vidēja riska plānos pensiju pārvaldnieks pērk akcijas ne vairāk kā par pusi naudas.

Par pārējo naudu pārvaldnieks pērk obligācijas.

Īsā laikā peļņa vidēja riska plānam var būt mainīga.

Tomēr vairāk nekā 10 gados šāda plāna peļņa ir vidēja.

Tas ļauj nopelnīt papildu naudu nākotnes pensijai.

3. Līdz pensijai ir mazāk nekā 10 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties zema riska ieguldījuma plānus.

Zema riska ieguldījuma plānos pārvaldnieks pērk akcijas ne vairāk kā par ceturto daļu naudas.

Par pārējo naudu pensiju pārvaldnieks pērk obligācijas.

Zema riska plānos peļņa mainās vismazāk.

Šie plāni ļauj nopelnīt nedaudz papildu naudas pensijai.

Sakrātās naudas mantošana

Dažreiz cilvēki nomirst pirms vecuma pensijas saņemšanas.

Tāpēc pensiju 2. līmenī sakrāto naudu var atstāt **mantiniekiem**.

Mantinieki ir tie,

kas pēc cilvēka nāves saņem viņa īpašumu un dzīves laikā sakrāto.

Ir vairāki veidi naudas atstāšanai mantojumā:

1. Var norādīt konkrētu mantinieku.

Pensiju 2. līmenī sakrāto naudu valsts ieskaitīs šī mantinieku pensiju 2. līmenī.

Mantinieks šo naudu saņems, kad dosies pensijā.

2. Atstāt mantošanā mantiniekiem.

Cilvēks pats neizvēlas konkrētu mantinieku.

Tad valsts rīkosies ar šo naudu atbilstoši likumam.

Mantiniekiem vajadzēs notāra palīdzību.

Notārs ir valsts apstiprināts jurists, kurš palīdz cilvēkiem kārtot svarīgu darījumu dokumentus.

Naudu var ieskaitīt mantinieka pensiju 2. līmenī.

Naudu var arī pārskaitīt uz mantinieka bankas kontu.

Tad mantiniekam no saņemtās naudas būs jāmaksā nodoklis.

3. Ieskaitīt valsts pensiju speciālajā budžetā.

Tad sakrātā nauda kļūs par daļu no bērnu apgādnieka zaudējuma pensijas.

Šī iespēja ir piemērotāka vecākiem ar maziem bērniem.

Ja cilvēks nav izvēlējies nevienu par savu mantinieku, pensiju 2. līmenī sakrātā nauda pēc cilvēka nāves paliek valstij.

Cilvēks var mainīt izvēlēto mantinieku tik reizes, cik viņš to grib.

Mantinieks var saņemt mantoto naudu 10 gadu laikā, ja mantinieki 10 gadu laikā nepiesakās, nauda paliek valstij.

Kā var saņemt pensiju 2. līmenī sakrāto naudu?

Sakrāto naudu var saņemt, kad pienāk pensijas vecums.

Savu pensijas vecumu var uzzināt:

- VSAA mājaslapas www.vsaa.gov.lv pakalpojumu sadaļā, tālāk sadaļā "Pensija" jāatrod sadaļa "Vecuma pensija" un "Plašāk par pakalpojumu";
- jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā.

Pensijas vecumā katrs cilvēks var izvēlēties veidu, kā saņemt naudu.

1. Pievienot savu 2. pensiju līmenī sakrāto naudu 1. pensiju līmeņa naudai.

Ar šo brīdi valsts katru mēnesi izmaksās no sakrātās naudas aprēķināto pensiju.

Naudas krāšana beidzas.

Tagad sakrāto naudu vairs neviens cits vairs nevarēs mantot.

2. Noslēgt pensijas apdrošināšanas līgumu ar kādu apdrošinātāju.

To var izdarīt tikai tas cilvēks, kuram 2. pensiju līmenī sakrājušies vismaz 2 tūkstoši eiro.

Tagad apdrošinātājs katru mēnesi izmaksās no sakrātās naudas aprēķināto pensiju.

Ja cilvēks nomirst, viņa mantinieki var mantot vēl neizmaksāto naudu.

Pensiju 3. līmenis

Pensiju 3. līmenī cilvēki paši izvēlas piedalīties.

Pensiju 3. līmenis ļauj sakrāt vairāk naudas vecumdienām.

Cilvēki ieskaita savu naudu privātos pensiju fondos.

Cilvēki paši izvēlas,
cik bieži to darīt un cik daudz naudas ieskaitīt.

Tās sauc par iemaksām.

Pensiju 3. līmenī var būt šādas iemaksas:

- Katrs pats no darba algas vai jebkuras citas naudas iemaksā pensiju 3. līmenī.

Piemēram, no saviem ietaupījumiem vai mantojuma.

- Darba devējs iemaksā pensiju 3. līmenī noteiktu naudas no darbinieka darba algas.
- Cits cilvēks var iemaksāt otra cilvēka pensiju 3. līmenī.

Piemēram, to var darīt vīrs vai sieva.

Iemaksas pensiju 3. līmenī ir svarīgi sākt jauniem cilvēkiem.

Tad varēs uzkrāt vairāk naudas.

Kā darbojas privātie pensiju fondi?

Privātie pensiju fondi saņem iemaksas no daudziem cilvēkiem.

Šo naudu privātie pensiju fondi iegulda finanšu tirgos.

Tā katra cilvēka iemaksātā nauda pelna papildu naudu pensijai.

Jāatceras,

ka finanšu tirgos naudu var nopelnīt un arī pazaudēt.

Privātie pensiju fondi piedāvā dažādus **pensiju plānus**.

Pensiju plāns ir kā grozs,

kurā ir dažādas akcijas un obligācijas

Katrs cilvēks izvēlas sev izdevīgāko pensiju plānu.

Par naudas pārvaldīšanu cilvēki maksā komisijas maksu.

Pensiju plāni

Privātie pensiju fondi piedāvā dažādus pensiju plānus.

Tas ir tāpēc,
ka privātie pensiju fondi var ieguldīt naudu:

- dažādu uzņēmumu akcijās un vērtspapīros,
- ar lielu, vidēju vai mazu risku naudu zaudēt,
- noteiktas valsts vai pasaules daļas uzņēmumos,
- dažādu valstu naudā.

Piemēram, eiro vai dolāros.

Viens un tas pats pensiju plāns dažādos laikos var darboties atšķirīgi.

Piemēram, vienā gadā tas nopelna papildu naudu.

Citā gadā tas pats ieguldījumu plāns zaudē naudu.

Šo izmaiņu dēļ sakrātās naudas kļūst vairāk vai mazāk.

Tāpēc ir jāsalīdzina dažādu pensiju plānu rezultāti vienādā laika posmā.

Ir vairāki pensiju plānu veidi pensiju 3. līmenim.

Tie var būt:

- augsta riska plāni,
- vidēja riska plāni,
- zema riska plāni.

Katrs cilvēks var izvēlēties vienu vai vairākus pensiju 3. līmeņa plānus.

Kā atrast sev izdevīgu pensiju plānu?

Dažādos vecumos izdevīgi ir atšķirīgi pensiju plāni.
Ir svarīgi izvēlēties savam vecumam labāko pensiju plānu.

1. Līdz pensijai ir vairāk nekā 20 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties augsta riska pensiju plānus.

Augsta riska plānos pensiju pārvaldnieks par lielāko daļu naudas pērk akcijas.

Īsā laikā šādos plānos peļņa var būt ļoti mainīga.

Augsta riska plānos peļņa par nopirktajām akcijām dažos brīžos ir liela, dažos brīžos peļņas nav.

Savukārt 20 gados šādi plāni ļauj nopelnīt visvairāk papildu naudas pensijai.

2. Līdz pensijai ir vairāk nekā 10 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties vidēja riska pensiju plānus.

Vidēja riska plānos pensiju pārvaldnieks pērk akcijas ne vairāk kā par pusi naudas.

Par pārējo naudu pārvaldnieks pērk obligācijas.

Īsā laikā peļņa vidēja riska plānam var būt mainīga.

Tomēr vairāk nekā 10 gados šāda plāna peļņa ir vidēja.

Tas ļauj nopelnīt papildu naudu nākotnes pensijai.

3. Līdz pensijai ir mazāk nekā 10 gadi

Šajā vecumā var izvēlēties zema riska pensiju plānus.

Zema riska pensiju plānos pārvaldnieks pērk akcijas ne vairāk kā par ceturto daļu naudas.

Par pārējo naudu pensiju pārvaldnieks pērk obligācijas.

Zema riska plānos peļņa mainās vismazāk.

Šie plāni ļauj nopelnīt nedaudz papildu naudas pensijai.

Ikvienam cilvēkam ir tiesības:

- uzzināt par izvēlēto pensiju plāna rezultātiem,
- mainīt pensiju plānu pret citu tā paša privātā pensiju fonda plānu,
- uzdot citam pensiju fonam pārvaldīt sakrāto naudu.

Skaidrā nauda

Sakrātās naudas daudzums būs atkarīgs no:

- cik daudz naudas ieskaita pensiju plānā,
- cik veiksmīgs būs izvēlētais pensiju plāns.

Vairāk var sakrāt:

- ja regulāri ieskaita pensiju plānā vairāk naudas,
- ja pensiju plānā ieskaita naudu ilgu laiku,
- ja pārvaldniekam labi veicas finanšu tirgū un iemaksātā nauda nopelna vairāk papildu naudas.

Kā var saņemt pensiju 3. līmenī sakrāto naudu?

Pensiju 3. līmenī sakrāto naudu cilvēks var saņemt, kad sasniedz pensiju plānā noteikto vecumu.

Tie ir vismaz 55 gadi.

Pensiju 3. līmenī sakrāto naudu var saņemt pa daļām vai visu uzreiz.

Par papildu nopelnītu naudu ir jāsamaksā nodokļi.

To izdarīs pensiju pārvaldnieks.

Arī pēc naudas saņemšanas var turpināt krāt naudu pensiju 3. līmenim.

Ja cilvēks pats ieskaita naudu pensiju 3. līmenī, valsts atmaksā iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu.

Tad jāiesniedz nodokļu deklarācija Valsts ieņēmumu dienestam.

Taču nauda pensiju 3. līmenī jāieskaita vismaz 2 gadus.

Tikai tad valsts atmaksās iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu.

Ja naudu pensiju 3. līmenī ieskaita darba devējs, valsts nodokļus neatmaksā.

Mājaslapā www.vid.gov.lv var:

- saņemt konsultāciju par nodokļiem,
- uzzināt, kā jāaizpilda gada ienākumu deklarācija.

Jāmeklē sadaļa "Gada ienākumu deklarācija".

Sakrātās naudas mantošana

Pensiju 3. līmenī sakrāto naudu var mantot.

Mantiniekus sakrātajai naudai var ierakstīt jau pensiju 3. līmeņa līgumā.

Mantinieku var arī neierakstīt līgumā.

Tad pēc cilvēka nāves valsts rīkosies ar naudu atbilstoši likumam.

Vairāk par pensiju 3. līmeni un pensiju plāniem var izlasīt mājaslapā www.manapensija.lv

Tests

Šī bukleta mērķis ir palīdzēt saprast:

- kā veidojas pensija,
- kā sakrāt lielāku pensiju vecumdienām.

Vai varat atbildēt ar "jā" uz visiem testa jautājumiem?

1. Vai es zinu savu pensijas lielumu, ja es ietu pensijā šobrīd?
2. Vai man krājas nauda pensiju 2. līmenī?
3. Vai es domāju, kā palielināt savu pensiju?
4. Vai es zinu, kas ir mans pensiju pārvaldnieks?
5. Vai es pārrunāju ar savu pensiju pārvaldnieku sev izdevīgāko pensiju plānu?
6. Vai es jau izvēlējos cilvēku, kas mantos manu pensijai sakrāto naudu?
7. Vai es krāju naudu arī pensiju 3. līmenī?

Ja uz kādu jautājumu atbildējāt ar "nē", noteikti ir vērts vēlreiz ieskatīties informācijā par pensijām.

Tajā ir ieteikumi un saites uz interneta mājaslapām, kurās var noskaidrot atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem.

Katram cilvēkam ir iespēja kaut ko mainīt tagad, lai saņemtu lielāku pensiju nākotnē!

Tava finanšu pratība sākas šeit!

Ienāc Latvijas Bankas “Naudas skolā”!

Tur atradīsi noderīgu informāciju un praktiskus padomus,
kā sakārtot savas naudas lietas.

www.naudaskola.lv

Kredīti

Drošība

Krāpšana

Budžeta plānošana

Apdrošināšana

Uzkrājumi

Ieguldījumi

Pensija

Klientu aizsardzība

Nauda un darījumi

Ilgspējīgas finanses

